

ધોરણ : 5

ગુજરાતી

10. ભૂલની સજા

- પ્રકાશ લાલા

આજનું આવોજન

- ❖ લેખક પરિચય
- ❖ પ્રસ્તાવના
- ❖ પાઠશ્રવણ અને સમજીતી
- ❖ શબ્દાર્થ
- ❖ સ્વાધ્યાય

લેખક પરિચય

જન્મ : 07 - 12 - 1974

સ્થળ : દિયોદર, જિલ્લો : બનાસકાંઠા

વતન : સાદરા, તા. દહેગામ, રિ. ગાંધીનગર

- લેખકશ્રી પ્રકાશ લાલા બાળનાટ્યલેખક, લઘુકથાકાર,
હાસ્યકથાકાર, અવલોકનકાર અને સંપાદન તરીકે જાણીતા
છ.
- ક્રિયાંકી ને એકાંકી બાળનાટ્યસંગ્રહો જેવાકે તેરી ભી ચૂપ
મેરી ભી ચૂપ અને સોરી રોગ નંબર છે.
- બાળવાર્તાઓ જાણું વીંટી, પવન પાવડીએ ઉડ્યા, પાંદડું
પર, મોજુલાલ.....

પ્રકાશ લાલા

પ્રસ્તાવના

પ્રસ્તુત નાટકમાં અમેરિકાના ભૂતપૂર્વ રાજ્યપ્રમુખ અબ્રાહમ
લિંકનના જીવનના પ્રસંગો રજૂ થયા છે. બાળપણથી જ
તેમનામાં સત્યનિષ્ઠા, પ્રામાણિકતા, ઘેલદિલી જેવાં
જીવનમૂલ્યો જોવા મળે છે.

પુસ્તક પલળી જવાના પ્રસંગમાં ભૂલના પ્રસ્તાવારૂપે શિક્ષક
અને વિદ્યાર્થીના ઉમદા ગુણોનો અહીં સંવાદ રજૂ થયો છે.

પાઠશ્રવણ અને સમજૂતી

દશ્ય 1

સ્થળ : શાળાનો ટીચર્સ રૂમ... અંદર બે-ગ્રાણ શિક્ષકો વાતો કરે છે... લખે છે વગેરે.

બાળક-વિદ્યાર્થી અભ્રાહમ લિંકન પ્રવેશતાં....

લિંકન : મે આઇ કમ ઈન સર ?

શિક્ષક : યસ. (ઉંચે જોઈને) અરે, લિંકન તું છે આવ... બોલ, કેમ ચાલે છે તારો અભ્યાસ ?

લિંકન : મહેનત કરું છું. વળી આપનું માર્ગદર્શન પણ મળે છે.

શિક્ષક : વેરી ગુડ. મેં સાંલઘ્યું છે કે ભણવાની સાથે સાથે તે નોકરી પણ કરે છે.

લિંકન : ણ.

શિક્ષક : તારાં મા-બાપ...

લિંકન : તેઓને મારા શિક્ષણનો

ખર્ચ પરવડે તેમ નથી એટલે હું
પોતે જ...

શિક્ષક : સમજુ ગયો...હં.. તારા

જેવા પરિશ્રમપ્રિય વિદ્યાર્થી માટે
મને ગર્વ છે.

લિંકન : થેંક યુ સર. મારે.. (અચકાઈ)

શિક્ષક : નિઃસંકોચ જે કહેવું હોય તે બોલ.

લિંકન : આપે કલાસમાં ગઈ કાલે જે પાઠ શીખવ્યો તે
વિશે વધુ જણાવાની મારી ઇચ્છા છે તો એ
માટે બીજુ કોઈ ચોપડી જો આપની પાસે હોય
અને મને વાંચવા...

શિક્ષક : (હસીને) આપીશ. તારા જેવા જ્ઞાસુ
વિદ્યાર્થીને પુસ્તક આપીને મને આનંદ થશે.
(ખાનામાંથી પુસ્તક કાઢીને આપે છે.)

લિંકન : આભાર સાહેબ. બે-ત્રણ દિવસમાં જ હું આપને
ચોપડી પાછી આપી દઈશ.

શિક્ષક : ઉતાવળ નથી. નિરાંતે વાંચીને પછી આપજે.

લિંકન : (ઉલ્લો થઈને) થેંક યુ, સર; થેંક યુ.

શિક્ષક : ખૂબ પ્રગતિ કર બેટા, ખૂબ પ્રગતિ કર.

લિંકન : (ઉલ્લો થતાં) ઓકે સર ! બાય.

શિક્ષક : ચસ.. આવજે. (અભ્રાહમ લિંકન વિદાય લે છે.)

દેશ્ય 2

(અભ્રાહમ લિંકનનું ગરીબ સ્થિતિનું ઘર. રાતનો સમય. ઘડિયાળનો ટીક ટીક
અવાજ. લિંકન સૂતાં સૂતાં શિક્ષકે આપેલ પુસ્તક વાંચે. ઊંઘ આવતાં ઊંઘી જાય.
પુસ્તક છાતી પર છે. પડખું ફરે ત્યારે પુસ્તક બીજુ તરફ પડી જાય છે. સંગીત..
મોનિંગ ટ્યૂન. લિંકનની અંખ અચાનક ખૂલે છે.)

લિંકન : ઓહ. સવાર પડી ગઈ. પુસ્તક વાંચતાં વાંચતાં મને ક્યારે ઊંઘ આવી ગઈ?
(આમ તેમ જોઈ) અરે ચોપડી ક્યાં ગઈ ? (ખાટલામાં શોધે. છેવટે ભીંત પાસેથી -
નીચે તરફથી મળે છે.) અરે ! આ ચોપડી તો પલળીને તદ્દન ખરાબ થઈ ગઈ છે.
(બારી બહાર જુએ.) બાપ રે.. રાત્રે સારો એવો વરસાદ પડ્યો લાગે છે. હું. અહીંથી
વાઇટ આવવાના લીધે જ પુસ્તક પલળી ગયું. (પુસ્તક આમતેમ જુએ.)
ઓહ. હવે સરને હું... શો જવાબ આપીશ? (રૂમમાં આંટા મારે. પછી પ્રતીકાત્મક
આત્મસંઘર્ષ) મારી પાસે તો એટલા પૈસા પણ નથી કે નવી ચોપડી ખરીદીને
સાહેબને પાછી આપી શકું. શું કરું? જું બોલું? સરને જઈને એમ કહ્યું કે પુસ્તક કોઈ
ચોરી ગયું ! ના. એના કરતાં એમ કહું (કે) રસ્તામાં પડી ગયું.
ના ના. અસત્ય હું ન જ બોલી શકું. અસત્ય મારે ન જ બોલવું જોઈએ.

તો કરવું શું ? શું કરવું જોઈએ
મારે શું કહેવું જોઈએ મારે
મારા શિક્ષકને ?
(ખૂબ વિચાર..મંથન.. લાઇટ
ઓન શેડોની ઇફેક્ટ્સ. પછી
પાકો નિર્ણય.)

હંઘ... રાઇટ...? મારો આ જ
નિર્ણય યોગ્ય છે... ફક્ત આ જ
નિર્ણય !
સાહેબ મને જે કાંઈ સજા
ફરમાવશે તે હું ભોગવીશ.... પણ
જુદું તો હું નહિ જ બોલું.

અત્યારે જ સાહેબ પાસે હું જઈશ અને હું
એમને સાચેસાચી વાત કહીશ.
(સાચા અને મક્કમ નિર્ણયનો સંતોષ... તે
સાથે ફેડ આઉટ)

દેશ્ય ૩

(અગાઉનો જ ટીચર્સ રૂમ.... સવારનો સમય... લિંકન સાહેબની સામે ભલો છે.)

શિક્ષક : બોલ કંઈ મદદની જરૂર છે તારે હું?

લિંકન : સર આપે મને જે ચોપડી આપી હતી...

શિક્ષક : (હસીને) તે હજુ સુધી તુ વાંચી શક્યો નથી. કશો વાંધો નહિ. બે-ચાર દિવસ રાખ તું તારી પાસે. પણ વાંચ. બહુ સારી ચોપડી છે.

લિંકન : સર. મારાથી જે ગફકલત થઈ છે એનું મને દુઃખ છે, પણ રાત્રે તમે આપેલું પુસ્તક વાંચતાં વાંચતાં મને ઊંઘ આવી ગઈ. મને એ પણ ખ્યાલ ન રહ્યો કે પુસ્તક નીચે ક્યારે પડી ગયું. સર. ગઈ કાલે રાત્રે ખૂબ જ વરસાદ પડ્યો હતો.

બારી વાટે મારા ઘરમાં પાણી ભરતાં આપે આપેલું પુસ્તક.. (બતાવે છે.) પાણીમાં
પલળી ગયું. એવી દશા થઈ છે પુસ્તકની કે વાંચવાના કામનું જ નથી રહ્યું. હું
ગુનેગાર છું સાહેબ. હું તમારો ગુનેગાર છું. તમારી ચોપડી...

શિક્ષક : નવી ખરીદીને તું મને પાછી આપી શકે તેમ નથી એમ જ કહેવું છે ને
તારે ?

લિંકન : હા સાહેબ... મારી પરિસ્થિતિ...

શિક્ષક : આઈ નો... મારું પુસ્તક બગડ્યું. તારી બેદરકારીથી. હં... પણ લિંકન... તું
સાચું બોલ્યો તેથી મને ખૂબ જ આનંદ થયો છે.

લિંકન : પણ સર આપનું પુસ્તક...

શિક્ષક : ભૂલનો એકરાર કર્યો છે તે.. એટલે માઝ કરી દઉં છું હું તને.

લિંકન : એ... આપની ઉદારતા છે કે આપે મને માફ કર્યો. પણ હું મારી જતને
માફ કરી શકું તેમ નથી સર.

શિક્ષક : મતલબ.

લિંકન : પુસ્તકની કિંમત હું ચૂકવી શકું એટલી રકમ તો નથી મારી પાસે, પણ
આપ મને આપને ત્યાં થોડા દિવસ કામે રાખી લો. હું એ રીતે આપને....
આપના પુસ્તકની કિંમત ચૂકવવા માંગુ છું.

શિક્ષક : (દ્વિધા અનુભવતાં) પણ મેં તને માફ કરી દીધો છે પછી તારે...

લિંકન : આપના માટે નહિ. મને મારા મનની શાંતિ માટે. પ્લીજ... પ્લીજ... સર,
પ્લીજ. થોડા દિવસ કામ કરવાનો મોકો આપો.

શિક્ષક : (ખૂબ જ મથામણના અંતે) ઓકે; આવતી કાલથી રોજ
સવારે મારા ઘરે આવીને તું બાગકામ કરજે. છોડવાઓને
પાણી પાજે.

લિંકન : થેંક યુ સર.

શિક્ષક : (હસીને) હવે તો તારું મન હળવું થયું ને ?

લિંકન : હા... હાશ ! હવે મારા મનને શાંતિ મળશે !

(શિક્ષક લિંકનને અહોભાવથી જોઈ રહે છે.)

શબ્દાર્થ

ગર્વ	- પોતાની કે અન્યની કોઈ વિશેષતા માટેનો અહોભાવ, અલિમાન
જિઝાસુ	- જાણવાની છચ્છાવાળું
વાઇટ	- પવનથી ઉડેલા વરસાદના છાંટા
આત્મસંઘર્ષ	- જીત સાથે મથામણ
ફેટ આઉટ	- ઝાંખો પ્રકાશ
ગફલત	- ભૂલ
બારી વાટે	- બારીમાંથી
દશા	- હાલત, સ્થિતિ
પરિસ્થિતિ	- આજુબાજુની સ્થિતિ, સંજોગ
બેદરકાર	- કાળજી વગરનું
એકરાર	- કબૂલાત

સ્વાધ્યાય

1. નીચેના દરેક પ્રશ્નનો ઉત્તર એક-એક વાક્યમાં લખો :

(1) શિક્ષક અબ્રાહમને ખુશીથી પુસ્તક શા માટે આપે છે?

ઉત્તર : અબ્રાહમ વાંચન માટે જિજાસુ વિદ્યાર્થી છે, તેથી શિક્ષક તેને ખુશીથી પુસ્તક આપે છે.

(2) પુસ્તક શાથી પલળી ગયું?

ઉત્તર : રાત્રે પડેલા વરસાદની વાઇટથી પુસ્તક પલળી ગયું.

(3) શિક્ષક લિંકનને કયું કામ સોપે છે ?

ઉત્તર : શિક્ષક લિંકનને તેમને ઘેર બાગકામ કરવાનું તેમજ છોડવાઓને પાણી પાવાનું કામ સોપે છે.

(4) અંતે શિક્ષક લિંકનને કેવા ભાવથી જુઓ છે?

ઉત્તર : અંતે શિક્ષક લિંકનને અહોભાવથી જુઓ છે.

(5) લિંકન ભણવાની સાથેસાથે નોકરી શા માટે કરે છે?

ઉત્તર : લિંકન ભણવાની સાથેસાથે નોકરી કરે છે, કારણ કે લિંકનનાં માબાપને શિક્ષણનો ખર્ચ પરવડતો નહોતો.

(6) શિક્ષકને કેવા વિદ્યાર્થી માટે ગર્વ છે?

ઉત્તર : શિક્ષકને અબ્રાહમ લિંકન જેવા પરિશ્રમી વિદ્યાર્થી માટે ગર્વ છે.

(7) લિંકન શિક્ષક પાસે શા માટે બીજી યોપડી માગે છે?

ઉત્તર : લિંકન શિક્ષક પાસે બીજી યોપડી માગે છે, કારણ કે તે જે પાઠ વર્ગમાં શીખ્યો હતો, એના વિશે બહુ જાણવા તે છાચુતો હતો.

2. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો :

(1) અભ્રાહમ લિંકન, સાહેબ પાસે કેમ આવ્યો હતો ?

ઉત્તર : સાહેબે કલાસમાં જે પાઠ શિખવ્યો હતો, તે વિશે અભ્રાહમ લિંકનને વધુ જાણવાની છાપી હતી, તેથી એ વિશેની બીજી કોઈ ચોપડી હોય તો તે લેવા માટે અભ્રાહમ લિંકન સાહેબ પાસે આવ્યો હતો.

(2) પુસ્તક ખરાબ થઈ જવાથી અભ્રાહમ લિંકન શું વિચારે છે ?

ઉત્તર : પુસ્તક વાછટમાં પલળી જવાથી ખરાબ થઈ ગયું. સાહેબને હવે શો જવાબ આપવો ? કેમ કે પુસ્તક અભ્રાહમ લિંકનને સાહેબે વાંચવા આપ્યું હતું. તે વિચારે છે : 'મારી પાસે એટલા પૈસા પણ નથી કે નવી ચોપડી લાવીને સાહેબને આપી શકું. સાહેબને જઈને એમ કહ્યું કે પુસ્તક કોઈ ચોરી ગયું છે ? અથવા એમ કહું કે તે રસ્તામાં પડી ગયું ? ના .... ના .... અસત્ય તો ન જ બોલવું. - અભ્રાહમ આવા અનેક વિચારો કરે છે.

(3) અબ્રાહમ લિંકન સાહેબ પાસે જઈને શી વાત કરે છે ?

ઉત્તર : અબ્રાહમ લિંકન સાહેબ પાસે જઈને કહે છે : “સાહેબ, મારાથી એક ગફલત થઈ ગઈ છે. વાંચતા વાંચતાં પુસ્તક નીચે પડી ગયું. હું ઉધી ગયેલો. રાત્રે ખૂબ વરસાદ પડ્યો, એમાં બારી વાટે ઘરમાં પાણી ભરાયું. પુસ્તક પલળી ગયું. વાંચવાના કામનું રહ્યું નથી. હું ગુનેગાર છું, સાહેબ !”

(4) સાહેબે અબ્રાહમ લિંકનને માફ કરી દીધો છતાં તેણે સાહેબને શું કહ્યું ?

ઉત્તર : સાહેબે અબ્રાહમ લિંકનને માફ કરી દીધો, છતાં તેણે સાહેબને પોતાના મનની શાંતિ માટે શોડા દિવસ કોઈ કામની તક આપવા માટે કહ્યું .

3. નીચેના શબ્દોના સમાનાર્�ી શબ્દો લખો :

- (1) રાત્રી = રાત, નિશા
- (2) પરિશ્રમ = મહેનત
- (3) ગફલત = બેદરકારી
- (4) નિર્ણય = ફેસલો
- (5) માર્ગ = રસ્તો

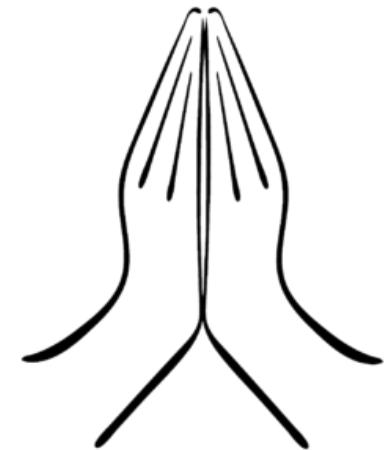
4. નીચેના શબ્દોના વિકુળાર્થી શબ્દો લખો :

- (1) ઈચ્છા x અનિચ્છા
- (2) પ્રગતિ x અધોગતિ
- (3) ખર્ચ x બયત
- (4) નિરાંત x ઉતાવળ
- (5) સંતોષ x અસંતોષ

પ્રશ્ન 4. નીચેના શબ્દસમૂહો માટે એક-એક શબ્દ આપો :

- (1) પવનથી ઉડેલા વરસાદના છાંટા - વાષ્ટ
- (2) જાણવાની ઈચ્છાવાળું - જિજાસુ
- (3) જાત સાથેની મથામણ - આત્મસંઘર્ષ

THANKS

FOR WATCHING